

Genéza a priebeh súdneho sporu Lacko vs ÚPN (2016 – 2022)

Dňa 26. augusta 2016 mi bolo doručené oznámenie o okamžitom skončení pracovného pomeru (OOSPP) v ÚPN. Koncipovala ho advokátska kancelária Semančín & Poláček, podpísané bolo predsedom Správnej rady ÚPN Ondrejom Krajňákom. Jeho podstatou bolo konštatovanie, že svojou odpoveďou zverejnenou na mojej webovej stránke, ktorou som reagoval na článok redaktora denníka SME Romana Cuprika („Zamestnanci si robia čo chcú. ÚPN trestá ľudáka a matičiara“) z 5. resp. 6. júna 2016, som urazil zamestnávateľa, znížil jeho autoritu a vážnosť v očiach podriadených a teda hrubo porušil pracovnú disciplínu.

Šéf ÚPN (a tím jeho právnikov) to vyhodnotili ako vhodnú zámienku na prepustenie zo zamestnania, čo od ÚPN dlhšie požadovali tzv. demokratické médiá (Pravda, SME, N, Aktuality, Týždeň, Postoy, Plus 7 dní) a tiež niektorí predstavitelia Židovskej náboženskej obce, ktorí voči nepohodlným historikom ÚPN útočili už od roku 2007. Pri koncipovaní tzv. hodinovej výpovede v ÚPN neprihliadali na to, že článok v SME obsahoval vyslovene nepravdivé a zavádzajúce tvrdenia, poškodil dobré meno dotknutého, ani na to, že redaktor SME mu nedal žiaden priestor na vyjadrenie.

O pár dní nato, 30. augusta 2016, Ondrej Krajňák doplnil OOSPP ešte o zákaz vstupu na pracovisko (EO/2016/08888). Onedlho, 21. októbra 2016, podal tiež žalobu na OS v Novom Meste nad Váhom (10Cpr/20/2016 – 134). Tamojší súd žiadal o anuláciu mojej pracovnej zmluvy s ÚPN v časti, ktorá mi – podobne ako iným historikom ÚPN – garantovala v prípade skončenia pracovného pomeru šesťmesačné odstupné. V žalobe čítame, že bola podaná „z dôvodu *naliehavého právneho záujmu*“ s tým, že prípadným vyplatením odstupného by u prepusteného hrozilo riziko „*bezdôvodného obohatenia*“. Krajňákovým cieľom bolo, aby som, po takmer desaťročnom pôsobení v ÚPN, nedostal žiadne odstupné.

Po nástupe nového vedenia ÚPN koncom roka 2017 (predsedníčka SpR Andrea Kluknavská) túto žalobu ústav stiahol a odstupné mi bolo vyplatené.

S mojím prepustením v auguste 2016 nesúhlasili odborové organizácie pôsobiace v ÚPN ani Zamestnanecká rada, čo vyjadrili aj písomne.

Otázke kontroverzného prepustenia sa venovalo aj mimoriadne zasadnutie Správnej rady ÚPN dňa 5. septembra. Ako vyplynulo, postup Ondreja Krajňáka – napriek hlbokým rozporom v iných otázkach – členovia Správnej rady (Andrea Kluknavská, Peter Zelenák, Igor Baka, Martin Pekár, Slavomír Michálek, Karol Janas, Ján Pálffy) de facto schválili. Jediným z členov, kto vyjadril verejne svoj nesúhlas, bol Ivan Petranský. Už v tom čase zaznel názor, že Krajňák urobil za členov Správnej rady „špinavú robotu“.

Spomedzi zamestnancov ÚPN sa vo veci prepustenia nepohodlných historikov M. Lacka a J. Bobáka okrem aktívne angažovali aj Krajňákovi blízki spolupracovníci Tibor Ujlacký, Eva Guldanová, Peter Juščák a Patrik Dubovský. Posledne menovaný bol ustanovený do funkcie riaditeľa Sekcie vedeckého výskumu de facto kvôli plynulejšiemu zabezpečeniu ich prepustenia; krátko po vykonaní aj odstúpil.

Doručovanie OOSPP

Dôvody uvedené v OOSPP som od počiatku pokladal za vykonštruované a účelové, s cieľom zbaviť sa ma, i keď som mal zo všetkých vedeckých pracovníkov ÚPN jednoznačne najvyššiu pracovnú produktivitu, čo možno dohľadať i v každoročných výročných správach ÚPN. Svoj nesúhlas som vlastnoručne poznamenal už na okraj textu OOSPP, ktoré som 26. augusta preberal na hrade v Starej Ľubovni, kde som vystupoval na konferencii o SNP. Napriek tomu, že účasť na nej som mal zo strany ÚPN schválenú ako služobnú cestu (podpísanú nadriadeným, už spomenutým riaditeľom Sekcie vedeckého výskumu Patrikom Dubovským) a najbližší pracovný deň by som bol prišiel do úradu, Ondrej Krajňák chcel konať okamžite, kuriérnou cestou. Vyslal preto za mnou trojčlenné „ženské stíhacie komando“ zo sekretariátu ÚPN, ktoré sa toho s veľkou chuťou a razanciou aj zhostilo (Silvia Ďurechová, Jana Ignat'áková, Miroslava Kisková).

Súbežne s tým mienkotvorné, tzv. demokratické médiá voči mne odštartovali dehonestáciu, očierňujúcu kampaň – samozrejme bez možnosti adekvátne reagovať. Slovenský rozhlas každú hodinu, ba i každú polhodinu hlásil, že som bol prepustený pre porušenie pracovnej disciplíny a neplnenie si pracovných povinností – hoci to nebola pravda. Nevie, či sa v dejinách rozhlasového spravodajstva stalo, aby tak intenzívne informovalo o prepustení radového zamestnanca nejakej inštitúcie. Redaktor portálu Aktuality – azda v snahe o väčšiu „pikantériu“ – dokonca lživo napísal, že ma vyšetrovala polícia. Brániť som sa mohol len na vlastnej webovej a FB stránke a v niektorých alternatívnych médiách. Napokon, voči ideologicko-politicky motivovanému prepusteniu som sa – na radu viacerých svojich starších známych – rozhodol brániť sa aj súdne. V žalobe podanej na OS BA III. dňa 30. septembra 2016 som žiadal, aby súd určil OOSPP za neplatné a vyslovil, že pracovný pomer trvá naďalej a bola mi vyplatená aj ušlá mzda. Po medializácii prípadu mi svoje služby vo veci zastupovania ponúkli, nezávisle od seba, asi traja advokáti. Napokon som však oslovil advokáta Petra Arendackého st., známeho odborníka na pracovné právo, ktorý sa, v konečnom dôsledku, nepochybne pričínil o úspešnú obhajobu spravodlivej veci.

Pokiaľ ide o časové hľadisko, z „prípadu na tri mesiace“, ako charakterizoval kauzu v septembri 2016 v jej počiatkoch jeden z advokátov, bolo nakoniec šesť rokov. Teda vek školopovinného dieťaťa.

Spor na súde

Taktikou ÚPN bolo od počiatku proces brzdiť, oddiaľovať pojednávania. Asi tri pojednávania boli odročené kvôli jeho obštrukciám, štvrtý pokus o odročenie podaný zo strany ÚPN súd neuznal. Prvé plnohodnotné pojednávanie sa konalo viac ako rok od podania žaloby, v januári 2018. Potom prebehli ďalšie tri, na ktorých vystúpili svedkovia žalobcu i žalovaného. Napokon v júli 2019 prišlo vyhlásenie rozsudku.

Ako zaujímavosť možno poznamenať, že Ondrej Krajňák vo svedeckej výpovedi zo 17. apríla 2018 približne 15-krát uviedol lživé, nepravdivé, alebo zavádzajúce tvrdenia, na čo som bol nútený aj písomne reagovať.

Za zmienku tiež stojí, že počas súdnych pojednávanií mi sudkyňa neumožnila klásť vypočúvaným svedkom otázky, a to s odôvodnením, že toto môže robiť len mnou zvolený advokát.

ÚPN až do druhého nepriaznivého súdneho verdiktu v roku 2021 neprejavil žiaden záujem o ukončenie sporu mimosúdnou dohodou, ktorú sudkyňa opakovane ponúkala. Na tomto prístupe ÚPN sa nič nezmenilo ani po zmene zákona o ÚPN (v r. 2017), ktorý v inštitúcii zaviedol kolektívne vedenie. V januári 2018 právny zástupca žalobcu, advokát P. Arendacký, navštívil s cieľom ponuky mimosúdnych rokovaní predsedníčku Správnej rady ÚPN A. Kluknavskú, no bez výsledku.

Približne prvé dva roky pretrvával záujem médií o proces. Jedno z pojednávanií v roku 2017 dokonca avizoval vo svojom hlavnom rannom spravodajstve o 7. 00 hod. Slovenský rozhlas, a to hneď v úvodných titulkoch. Prichádzalo viac záujemcov, než sa do veľkej pojednávacej miestnosti mohlo vtesnať. Zvláštny záujem prejavili aj niektorí mladí novinári; jeden z nich si pred pojednávaním dokonca fotil všetkých účastníkov, ktorí prišli podporiť žalobcu...

Dodatočné hľadanie argumentov

Predstaviteľom ÚPN, resp. jeho právnym zástupcom, bolo od počiatku procesu zrejmé, že ťahajú za kratší koniec a dôvody uvedené v OOSPP sú na súde len ťažko obhájiteľné. Sústredili sa preto na zdôrazňovanie tzv. prekážok v zamestnávaní, čím chceli docieľiť, aby žalobca nebol vrátený do pracovného pomeru v ÚPN. To bolo pre vedenie ÚPN (Správnu radu) alfa a omega snaženia. Finančná stránka pri vyše dvojmiliónovom rozpočte inštitúcie (a rezerve na prehrané súdne spory) nehrala takmer žiadnu rolu. Prekážkami zamestnávania – ako ich zástupcovia ÚPN na súde tlmočili – mali byť nasledovné skutočnosti:

- účasť na spomienkových podujatiach k výročiu vzniku prvej SR 14. marca 1939; advokáti ÚPN tu o.i. doložili článok z New York Times 19. marca 2017, kde americký redaktor (vyslaný do Čakajoviec, obce pri Nitre, kde sa nachádza jediná socha prezidenta SR Dr. Jozefa Tisa na svete), spomína účasť historika Lacka, pričom ho spája s „neofašizmom“

- účasť žalobcu na pochode proti nelegálnej migrácii v júni 2015
- participácia na občianskom vyhlásení „Iniciatíva 2016“, v ktorej signatári o.i. protestovali voči hrubým mediálnym manipuláciám a vyzvali na podporu ĽS NS pred nadchádzajúcimi voľbami
- stanovisko p. Mosnákovej (židovského pôvodu), ktorá odmietla poskytnúť rozhovor ÚPN s odôvodnením, že nesúhlasí s vyjadreniami jej zamestnanca M. Lacka
- výskum niektorých „nežiaducich“ tém; jednoznačne najväčší priestor na súde sa venoval sporu o zakázanú štúdiu „Obete amerického bombardovania SR 1944 – 1945“ (2015); historické fakty zástupcovia ÚPN označovali za neprípustné „znevažovanie“ spojencov a demokratickej moci či dokonca za kazenie mládeže.

Treba povedať, že ani jeden z týchto argumentov ÚPN predkladaných na súde nebol spomínaný v texte OOSPP z augusta 2016.

Nehospodárne nakladanie ÚPN

Celkovo možno poznamenať, že Ondrej Krajňák v rokoch 2014 – 2016 prepustením štyroch nepohodlných pracovníkov (Ľ. Morbacher, I. Petranský, M. Lacko, J. Bobák) zapríčinil štyri pracovnoprávne súdne spory. Okrem toho viedol ÚPN spory s niektorými osobami ohľadom ich (údajne neoprávnenej) evidencie v zväzkoch ŠtB. Náklady ÚPN na právne služby pri zastupovaní dosiahli od roku 2013 veľké sumy. Kým počas šéfovania Ivana Petranského ÚPN na súdoch zastupoval jediný právnik, zamestnanec ÚPN, po nástupe O. Krajňáka začiatkom roku 2013 to boli už externé právnické firmy. V novembri 2016 Dozorná rada ÚPN upozornila NRSR na nehospodárne nakladanie. Vo februári 2017 niektoré médiá zverejnili aj konkrétne sumy. Tak napríklad právnická kancelária Semančín a Poláček zinkasovala od ÚPN len v priebehu troch rokov, 2014 až 2016, takmer 140 tisíc eur.

Vysoké náklady, ktoré vznikli (aj) v dôsledku pracovnoprávných sporov s bývalými zamestnancami sa nikdy nezosobnili bývalému šéfovi ÚPN Krajňákovi, resp. členom Správnej rady ÚPN. Išli na úkor daňových poplatníkov.

Rozsudok OS BA III (2019)

Po takmer trojročnom skúmaní OS BA III dňa 25. júla 2019 vyhlásil medzitimný rozsudok č. 16Cpr/14/2016 – 449, v ktorom konštatoval neplatnosť OOSPP. Doručovanie rozsudku však miesto obvyklých 30 dní trvalo však v tomto „veľkom politickom prípade“ až deväť mesiacov (!) Doručený stranám sporu bol až 24. apríla 2020...

Po doručení prvostupňového rozsudku zmluvná advokátska kancelária (Pecho and partners) vedeniu ÚPN odporúčala, aby sa neodvolával. Postoj členov Správnej rady, teda

štatutárneho orgánu ÚPN, bol však iný; na hlasovaní 6. mája 2020 tento návrh podporili iba traja členovia. Väčšina členov (piati), boli za pokračovanie súdneho sporu.

Následne sa tak ÚPN odvolal na Krajský súd BA. Krajský súd však rozsudkom č. 10CPr/6/2020-488 z 29. apríla 2021 rozsudok OS BA III z júla 2019 potvrdil.

V ďalšej fáze mal OS BA III rozhodovať o konečnom rozsudku, teda o otázke trvania pracovného pomeru ako aj výške náhrady za ušlú mzdu.

Rozsudok Krajského súdu a jeho dôsledky (2021)

Vzhľadom na nejasnú perspektívu ukončenia – bol odôvodnený predpoklad, že nové dokazovania sa budú ťahať niekoľko ďalších rokov – pričom podľa zákona som mohol získať náhradu ušlej mzdy za obdobie maximálne troch rokov – som nemal záujem spor ďalej predlžovať.

Okrem toho, po piatich rokoch slobodného výskumu a vlastnej vydavateľskej činnosti (2017 – 2021), som si nevedel dobre predstaviť svoje ďalšie pôsobenie v tomto ideologicky zamrežovanom ústave, kde vládne cenzúra, autocenzúra a donášanie. Vnútorne pomery sa tu od prepustenia príliš nezmenili a ak by som sa aj vrátil späť, bol by som v takej istej pozícii ako v roku 2015 – teda bez možností publikovať, postavený „do kúta“.

Ako bolo spomenuté, až druhý, pre ÚPN nepriaznivý verdikt Krajského súdu z roku 2021 napokon primäl členov Správne rady k zmene stanoviska a k rokovaniu. Rámcový návrh mimosúdnej dohody odhlasovala Správna rada ÚPN dňa 30. marca 2022. Značný podiel na urovnaní mal aj nový šéf ÚPN, Jerguš Sivoš, ktorý v jeseni 2022 vyvinul iniciatívu tento dlhotrvajúci a posledný pracovnoprávny spor inštitúcie konečne uzavrieť.

Podstatou vzájomnej dohody zo strany žalobcu bolo späťvzatie žaloby, prehlásenie, že na ďalšom zamestnávaní v ÚPN netrvá a vzdá sa aj požiadavky náhrady súdnych trov. ÚPN sa zase zaviazal žalobcovi vyplatiť ušlú mzdu za tri roky (teda maximálne obdobie, aké zákon povoľuje), vrátane 5% úrokov z omeškania.

Konečné znenie Mimosúdnej dohody zúčastnené strany podpísali 8. decembra 2022 v sídle ÚPN. Bolo zverejnené v Centrálnom registri zmlúv. Následne OS BA III uznesením z 21. decembra 2022 (16Cpr/14/2016 – 526) dohodu potvrdil a rozhodol o zastavení konania. Nárok na náhradu trov nepriznal žiadnej zo strán.

Záver

Okrem niektorých sporných právnych aspektov prípad poukázal aj na ďalšie závažné fakty súčasnosti, na prvom mieste na rozhodujúcu rolu niektorých vplyvových skupín a médií pri konaní predstaviteľov štátnych organizácií.

Pre spoločnosť a politiku je dnes určujúcou nie pravda, ale to, čo povedia médiá. Tie dnes akoby prebrali rolu bývalej ŠtB: pasovali sa do role agenta provokátora, udavača, vyšetrovateľa, prokurátora i sudcu zároveň. Z čierneho dokážu urobiť biele, lož vydávať za pravdu. Zo zlodēja vytvoria celebritu, z udavača vzor občianskeho angažovania sa, z bezúhonného pracovníka fluktuanta.

Nepohodlným osobnostiam, ktoré sa im nepodari kúpiť či zastrašiť, prilepia odstrašujúce, dehonestáčne nálepky, takže sa im začnú ľudia vyhýbať a vo svojom odbore sa už viac nezamestnajú.

To všetko robia médiá, novinári, beztrestne. Nie sú viazaní žiadnym zákonom – redaktorov ani majiteľov týchto lžimédií nikto nikdy neberie na zodpovednosť.

Na tomto mieste nebude od veci odcitovať slová známeho katolíckeho intelektuála (a konvertitu zo židovstva), Pavla Straussa: *„Najhnusnejšími podpaľačmi sú novinári ako najnezmyselnejší manažéri svetových nálad (ktoré občas skutočne vyvolávajú výbuchy), lebo ich vytvárajú na objednávku a na rozkaz, čo je isté. Za dobrý groš dobrá propaganda. To je stav, ktorý by sa mal zrušiť...“*

Bez ohľadu na kultivovaný spôsob uzavretia mimosúdnej dohody, – ktorý by azda mohol byť príkladom pre mnohé sporové stránky v dnešnej dobe – , ostáva skutočnosťou, že za príkoria spáchané bývalému zamestnancovi, historikovi, ktorý neporušil žiaden zákon či právny predpis, sa ÚPN nikdy neospravedlnil. Ostane veľkým paradoxom – a výkričníkom pre históriu – , že práve inštitúcia, ktorá má za úlohu mapovať krivdy minulosti, sama začala páchať krivdy nové.

Súd sa nevyjadril k dôležitej otázke, či vedecký pracovník, zamestnanec štátnej inštitúcie, má právo skúmať a publikovať výstupy na základe historických faktov a svojho vlastného svedomia alebo je povinný reprezentovať v prvom rade ideologickú líniu stanovenú aktuálnym politickým režimom.

Táto otázka sa bezpochyby v budúcnosti ešte dostane na pretras.

Na výročie Veľkej novembrovej demokratickej revolúcie (VNDR),

Modrová, 17. 11. 2023